

prof. dr hab. Stanisław Koziara
Katedra Lingwistyki Kulturowej i Komunikacji Społecznej
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Anny Warych - Czajki
nt. *Językowo-kulturowy obraz życia i człowieka w tekstach piosenek Agnieszki Osieckiej*
napisanej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego
w Kielcach pod kierunkiem dr hab. Andrzeja Kominka, prof. UJK

Przedłożona do recenzji dość obszerna, gdyż licząca ponad 350 stron maszynopisu, rozprawa doktorska mgr Anny Warych - Czajki przynosi próbę rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu życia i człowieka zawartego w tekstach piosenek Agnieszki Osieckiej. O ile wybór metodologicznej procedury opisu odwołującej się do założeń kognitywizmu postrzegać należy jako dość częsty rodzaj postępowań badawczych ostatnich lat, o tyle jego ukierunkowanie na dość osobliwy rodzaj materiału analitycznego, jakimi są teksty piosenek, uznać należy za o wiele bardziej oryginalny i nietuzinkowy. Dodatkowej atrakcyjności podjętej tematyce badawczej dodaje fakt, iż bazę materiałową rozprawy stanowią teksty o szczególnej randze tak w kontekście ich autorstwa, jak też społecznego usytuowania. Nie ulega bowiem wątpliwości, że teksty piosenek Agnieszki Osieckiej w lwiej części weszły do szerokiego obiegu kulturowego, stały się wręcz częścią zbiorowej wrażliwości poetycko-muzycznej Polaków, przydając ich autorce zaszczytne miana „poetki piosenki” czy też „ostatniej romantyczki polskiej piosenki”. Dotychczasowe, liczne zainteresowania biografią artystyczną i twórczością Osieckiej z rzadka i zazwyczaj w ograniczonym stopniu polem obserwacji czyniły *stricte* językową stronę jej poetycko-muzycznego warsztatu.

Z uznaniem więc należy przyjąć fakt podjęcia się przez Annę Warych - Czajkę zadania o wiele szerszego spojrzenia na lingwistyczne aspekty owej twórczości, którego rezultatem jest przedłożona do recenzji rozprawa doktorska nt. *Językowo-kulturowy obraz życia i człowieka w tekstach piosenek Agnieszki Osieckiej* napisana na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach pod naukowym kierunkiem profesora Andrzeja Kominka.

Podstawowe cele i założenia metodologiczne recenzowanej rozprawy Doktorantka przedstawiła już na pierwszych jej stronach, określając swoją pracę jako:

„(...) próbę przedstawienia językowo-kulturowego obrazu życia i człowieka w tekstach piosenek Agnieszki Osieckiej w oparciu o wybrane metody językoznawstwa kognitywnego: teorię językowego obrazu świata (JOS) i konceptualizacji. Poszukuję go, przyglądając się poszczególnym jego elementom oraz zachodzącym między nimi relacjom. Staram się szukać jednocześnie cech charakterystycznych dla idiolektu pisarki, który, kształtowany przez jej epokę, pozwolił równocześnie na sportretowanie go w tekstach jej piosenek” (s. 6).

W przytoczonym fragmencie wstępnej części rozprawy daje się odnaleźć należne wszelkiego rodzaju ujęciom naukowym klarowne określenie celu, zakresu oraz wskazanie wybranej dyrektywy metodologicznej dla podjętych badań. Ich ważnym i w znacznej mierze oryginalnym zamierzeniem jest poszukiwanie w dorobku Agnieszki Osieckiej tych cech, które składają się na zbiór idiolektalnych właściwości języka i warsztatu poetyckiego pisarki. Już w samych tych deklaracjach można doszukiwać się ambitnie założonych zadań, jakich podjęła się w swej rozprawie Anna Warych - Czajka, które nie zamykają się li tylko w klasycznych ujęciach o typie kognitywnie zorientowanych analiz językowo-kulturowych, ale też wkraczają w obszary badań nad osobniczo ukształtowanym językiem artystycznym.

Na całość rozprawy złożyły się w sumie cztery rozdziały, z których dwa początkowe mają charakter teoretyczny i kontekstualny, zaś dwa kolejne *stricte* materiałowo-analityczny. Rozdział pierwszy przynosi należyłą prezentację założeń merytorycznych i metodologicznych pracy, w których w sposób wyczerpujący przybliżone zostały historyczne podstawy i główne założenia językoznawstwa kognitywnego, stanowiącego podstawową ramę metodologiczną rozprawy. Osobne miejsce w tej części poświęcone zostało lingwistyczno-kulturowym założeniom i możliwościom analizy tekstu artystycznego ukierunkowanej na rekonstrukcję poetyckiego obrazu świata. W pełni właściwe i ciekawe poznawczo miejsce w tym rozdziale zajmuje dość obszerny akapit poświęcony przybliżeniu gatunkowych cech piosenki, postrzeganej jako swoisty genologicznie, wielokodowy komunikat artystyczny, znajdujący osobne usytuowanie w obszarze komunikacji międzyludzkiej. Nie ulega wątpliwości, że rozdział ten jest świadectwem bardzo dobrze opanowanych podstaw teoretycznych oraz dojrzałej świadomości metodologicznej w zakresie podjętych przez Doktorantkę zadań badawczych.

Za w pełni celowy i ważny w perspektywie podjętego tematu uznać należy także rozdział drugi pracy, ukazujący drogę życiową Agnieszki Osieckiej w kontekście wielorakich

determinantów, mających wpływ na idiolektalny kształt twórczości poetki. Zbudowany na bazie wątków autobiograficznych, opisów biograficznych, wywiadów dziennikarskich i rozmów towarzyskich rozdział złożył się na solidny faktograficznie zbiór informacji oświetlających i przybliżających wszystkie te czynniki, które miały wpływ na tematykę, wymowę oraz język poetycki Osieckiej. Zaprezentowany w tej części wywód jest przykładem umiejętnego połączenia igrze reporterskiej dociekliwości z umiejętnością selekcji wielorakich danych, wydobywania faktów istotnych bez jednoczesnego pozbawiania czytelnika sporej porcji ciekawostek z bogatego artystycznie i towarzysko życia artystki. Godzi się przy tym zauważyć i docenić ogromny nakład pracy włożony przy kwerendzie i lekturze ogromnej ilości źródeł i opracowań, na jakich oparta została ta część rozprawy. Mimo iż w toku lektury tej partii momentami można mieć odczucie obcowaniem bardziej z konwencją właściwą stylowi publicystycznemu niż naukowemu, to jednak przyznać należy, że charakter i materia prezentowanych w tej części danych w znacznym stopniu ten typ wywodu determinowały.

Docelowe i zasadnicze cele rozprawy zawierają się w rozdziałach trzecim i czwartym. Wychodząc z podstaw i założeń właściwych metodologicznym procedurom opisu kognitywnego, Anna Warych - Czajka ogół poddanych analizie tekstów piosenek Agnieszki Osieckiej usytuowała w dwojakiej perspektywie tematycznej, tj. (1) reprezentujących językowo- kulturowy obraz życia oraz (2) językowo-kulturowy obraz człowieka. W obrębie zaś tych domen tematycznych wydzielone zostały węższe kategorie pojęciowo-semantyczne, jak. m.in.: czas, przestrzeń, śmierć, przemijanie, kobieta, mężczyzna, rodzina, Bóg, twórca. Każda z wydzielonych kategorii poddana została w rozprawie analizom zmierzającym do rekonstrukcji tych właściwości, które składają się na idiolektalny, językowo-kulturowy obraz świata i człowieka w tekstach A. Osieckiej. Obiektem poszukiwań i egzemplifikacji Doktorantka czyni tu przede wszystkim te obszary idiolektalne, które powszechnie uważa się za najbardziej nośne pod tym względem, będące zazwyczaj źródłem i płaszczyzną indywidualnych konceptualizacji. Mowa tu głównie o specyficznym typie metaforyzacji, odwołaniu do spetryfikowanych, zakrzepłych formalnie i semantycznie związków wyrazowych, czy też o wszelkiego rodzaju zabiegach odwołujących się do semantyczno-aksjologicznego potencjału zawartego w warstwie leksykalnej, tak w sensie znaczeń podstawowych, jak też konotowanych. Nie ulega wątpliwości, iż odwołanie się w tym wypadku do założeń analizy kognitywnej, a nade wszystko teoretycznych i pojęciowych podstaw teorii językowego obrazu świata okazało się właściwym typem procedury analityczno-materiałowej, dobrze oddającym złożony, językowo-kulturowy obraz świata poetyckiego, jaki wyłania się z testów piosenek Agnieszki Osieckiej.

Zaprezentowany w tych rozdziałach typ analizy ma charakter wielopoziomowy: od ujęć wskazujących na określone typy metafor i metonimii kognitywnych, poprzez opis *stricte* stylistyczno-językowy, po analizy częstych w twórczości Osieckiej gier językowych i odwołań intertekstualnych. Ta strona ocenianej rozprawy jest bez wątpienia dowodem na właściwie przez Doktorantkę opanowany warsztat analityczny, dobrą znajomość i umiejętność zastosowania instrumentarium pojęciowego kulturowo zorientowanej lingwistyki. Uznanie budzi swoboda, z jaką Warych - Czajka w toku analiz językowo-kulturowych porusza się po różnych dziedzinach wiedzy językoznawczej, wymagających odwołań na równi do semantyki i aksjologii leksykalnej, elementów stylistyki i poetyki, nie pomijając także kontekstowych odwołań do onomastyki czy wręcz gramatycznych podstaw polszczyzny.

Godzi się także zauważyć i docenić dobrze opanowany sposób prowadzenia narracji naukowej, w której zachowana została nie tylko klarowność wyводу, ale też właściwa hierarchizacja prezentowanego opisu, skutkująca należyty oddzieleniem głównego wyводу od rozlicznej porcji danych kontekstowych, dopowiedzeń i odwołań, słusznie umieszczanych na poziomie przypisów i nierzadko obszernych komentarzy pobocznych.

Na pozytywne podkreślenie zasługuje też językowa strona ocenianej rozprawy, którą wyróżnia nie tylko poprawność stylistyczna, składniowa i gramatyczna, ale też wyraźna i nieczęsta u młodych badaczy swoboda, można wręcz powiedzieć „lekkość języka”, umiejętność oscylowania pomiędzy dobrymi wzorami stylu publicystycznego, a wywodem dbającym o rygory naukowości.

Wszystko to czyni rozprawę Anny Warych - Czajki tak w części teoretyczno-metodologicznej, jak też analitycznej opracowaniem dojrzałym, znamionującym właściwe opanowanie warsztatu badawczego. Nie oznacza to jednak, iż przedłożona do recenzji praca nie stanowi okazji i zachęty do wyrażenia pewnych uwag polemicznych, zaprezentowania tu i ówdzie odmiennych spojrzeń na opisywaną materię osobniczo widzianego języka poetyckiego.

Po pierwsze, nieco sztuczne wydaje się oddzielenie w części analityczno-materiałowej płaszczyzny obrazu życia od płaszczyzny obrazu człowieka, których semantyczne usytuowanie względem siebie ma charakter w znacznym stopniu hierarchiczny (hiponimiczny). W stosunku do wyróżnionych w obydwu płaszczyznach, bardziej na podstawach egzystencjalnych, kategorii-obrazów w nieco niekoherentnej relacji z pozostałymi sytuuje się domena *Obraz PRL-u*. Wydaje się, że założone w rozprawie cele mogłyby zostać w równym stopniu osiągnięte w obszarze jednego makrorozdziału: *Językowo-*

kulturowy obraz świata w tekstach piosenek Agnieszki Osieckiej, którego dalsza segmentacja nie stanowiłaby pochodnej dychotomicznego, jak się rzekło nieco sztucznego, oddzielenia sfery życia i człowieka. Biorąc pod uwagę wymowę i przesłanie wielu tekstów Osieckiej, pewnym niedostatkim jest brak osobno wyróżnionej kategorii MIŁOŚĆ wśród wyodrębnionych w opisie ogółu kategorii. Sądzę też, iż doniosły badawczo cel rozprawy, tj. próba rekonstrukcji idiolektalnych cech języka i warsztatu poetyckiego Agnieszki Osieckiej, uzasadniał potrzebę wydzielenia na prawach osobnego podrozdziału i zebrania w syntetyczną całość tych danych, które w pewnym rozproszeniu usytuowane są w toku analitycznej części pracy. Powyższe uwagi zgłoszone pod adresem głównej, materiałowo-analitycznej partii rozprawy mają, jak widać, bardziej charakter sugestii zmierzających w kierunku rozwiązań po części odmiennych, po części zaś alternatywnych.

Nie tylko z recenzenckiego obowiązku należy wskazać również na niektóre niedostatki i mankamenty rozprawy o charakterze redakcyjno-technicznym. Sądzę, iż pewnym wzbogaceniem i zarazem ułatwieniem w lekturze rozprawy mógłby stać się indeks tytułów czy też incipitów omawianych i przytaczanych tekstów piosenek Agnieszki Osieckiej. Jako pewien skrót myślowy widzieć należy zapisy: „Halina Zgólkowa rozszerza tę definicję...” (s. 300); „Bogusław Dunaj definiuje” (s. 313), podczas gdy w istocie idzie o odwołanie się do znanych leksykonów współczesnej polszczyzny, będących zespołowymi pracami redakcyjnymi. Do kategorii pisownianych uchybień z nadużyciem wielkiej litery zaliczyć z kolei należy zapisy: *Uniwersalny Słownik Języka Polskiego* (s. 300) czy też *Słownik Pisarzy Polskich* (s. 95). Nie znajduje uzasadnienia także zapis z apostrofem anglojęzycznych nazwisk użytych w przypadku zależnym: *Lakoff'a, Johnson'a* (s. 39). *Notabene* na tej samej stronie Autorka przytacza poprawne zapisy owych nazwisk: *Lakoffa, Johnsona*. W części zaś bibliograficznej uzupełnień o nazwiska tłumaczy wymagają niektóre z cytowanych prac obcojęzycznych przełożonych na język polski. Inne potknięcia językowe zaznaczono na marginesach maszynopisu pracy. W sumie jednakże tego rodzaju usterek jest niewiele na tle, jak już wcześniej wspomniano, starannej i poprawnej strony językowej rozprawy.

Konkluzja

Przedłożona do recenzji rozprawa mgr Anny Warych - Czajki przynosi rzetelną metodologicznie i w pełni poprawną merytorycznie próbę rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu życia i człowieka w tekstach piosenek Agnieszki Osieckiej. Doktorantka na podstawie miarodajnego korpusu materiałowego, dotychczasowego stanu opracowań oraz szerokiego odwołań kontekstualnych poddała gruntownej analizie badaną twórczość poetycką,

wyznaczając główne jej konstanty tematyczne w oparciu o metodologiczne i teoretyczne założenia językoznawstwa kognitywnego. Jako szczególnie cenny i osobny wkład Autorki rozprawy uznać należy wskazanie na podstawowe cechy idiolektu językowo-poetyckiego Osieckiej. Te wartości rozprawy, jak też szczególna ranga i pozycja w kulturze masowej twórczości Agnieszki Osieckiej upoważniają do wniosku, aby niniejsze opracowanie, po dokonaniu stosownych korekt, zostało w postaci drukowanej udostępnione szerokiemu ogółowi czytelników - admiratorów, zachowujących ciągle swą popularność i ponadczasową wymowę tekstów piosenek Agnieszki Osieckiej.

Stwierdzam, że recenzowane opracowanie tak pod względem merytorycznym, jak i formalnym spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Wnioskuje tym samym do Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach o dopuszczenie mgr Anny Warych - Czajki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 3 czerwca 2016 r.

Stanisław Korona